

УДК 378.147

К. В. РУДНИЦЬКА,

*викладач кафедри іноземних мов Хмельницького національного
університету, м. Хмельницький*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті актуалізована проблема формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю відповідно до соціально-економічних трансформацій господарської системи. Здійснено аналіз поглядів сучасних педагогів, психологів та економістів на особливості формування мовної компетентності фахівців економічного профілю. Визначено особливості педагогічного інструментарію формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю, напрямки подальших наукових розвідок у сфері професійної мовної підготовки.

Ключові слова: *мовна компетентність, фахівці економічного профілю.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний етап соціально-економічного розвитку вимагає від фахівців економічного профілю високого рівня професійної мовної компетентності. Саме тому особливого значення набуває питання створення педагогічних умов, необхідних для формування у майбутніх фахівців економічного профілю професійної мовної компетентності. В. Мадзігон підкреслює, що “система освіти і науки має не тільки адаптуватися відповідно до соціально-економічної ситуації в державі, а й випереджати ці процеси, формуючи їх сутність та кадрове забезпечення” [1, с. 5]. Таким чином, упровадження педагогічних умов дозволить готувати висококваліфікованих фахівців економічного профілю, що має

виявлятися у професійній компетентності, морально-вольових якостях, готовності до прийняття важливих рішень, здатності співвідносити ризик та ефективність, досягати успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У сучасних психолого-педагогічних та соціально-економічних дослідженнях значна увага приділяється ролі комунікативних аспектів у професійній діяльності фахівців економічного профілю, зокрема менеджерів (В. Вачевський, А. Ліпенцев, Ю. Палеха, В. Шейнов та ін.), розвитку професійно-особистісного потенціалу майбутніх фахівців (Л. Васильченко, Л. Долинська, І. Іванова, В. Радул, О. Пономарьов, В. Шепель та ін.). Особливу увагу в працях учених-педагогів (Ю. Балашова, К. Богатирьов, В. Лівенцова, Т. Скрипаченко та ін.) зосереджено на питаннях формування економічної культури, готовності до професійного спілкування, забезпечення гуманізації професійної підготовки. Проблема формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю привертає увагу підприємців, керівників корпорацій, холдингів, організацій та відомств.

Водночас результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що проблема формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю не осмислена належним чином і не має практичного визначення та обґрунтування.

Метою статті є порівняльний аналіз ефективності педагогічних умов формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати аналізу науково-педагогічної літератури дозволяють виокремити системний підхід щодо формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю. Зокрема в наукових працях З. Решетової визначено, що системний підхід сприяє співвіднесенню реальних професійних ситуацій з конкретним предметним матеріалом і формує високий теоретичний рівень узагальнення для вирішення практичних завдань професійної діяльності [2, с. 131–139]. Отже, цей підхід передбачає комплексне організаційно-методичне забезпечення процесу формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців. Питання має вирішуватися на основі комплексного використання дисциплін загальноекономічної, гуманітарної та професійно-орієнтовної підготовки. Зокрема М. Вачевський підкреслює, що “системний підхід до побудови нової системи освіти сприятиме інтен-

сифікації розвитку науки і техніки, здійсненню загальнонаукових міжпредметних і міждисциплінарних зв'язків” [3, с. 13]. На думку О. Пономарьова, системний характер змісту навчання є однією з педагогічних умов формування необхідних професійних якостей майбутнього фахівця [4, с. 116]. За умови використання системного підходу залучаються невикористані резерви навчально-виховного впливу, повною мірою використовується освітній потенціал. Отже, вважаємо доцільним покласти ідею системного підходу в основу педагогічного забезпечення процесу формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю.

Обґрунтування педагогічних умов формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю визначено одним із головних завдань нашого дослідження. На основі теоретичного аналізу проблеми формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю було визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови щодо підготовки майбутніх фахівців економічного профілю у зазначеному напрямку. Запропоновані педагогічні умови передбачають реалізацію науково-педагогічним складом вищого навчального закладу програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, навчальної дисципліни “Професійна мова економіста”, а також здійснення постійного моніторингу рівнів сформованості професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю.

Розробка навчальної дисципліни “Професійна мова економіста” для майбутніх фахівців економічного профілю є педагогічною умовою, яка зумовлена тим, що в дисциплінах загальноекономічної, гуманітарної та професійно-орієнтовної підготовки лише фрагментарно введено матеріал, що розкриває зміст і специфіку професійної мовної компетентності. У зв'язку з цим нами було розроблено навчальну дисципліну “Професійна мова економіста”, визначено її зміст з метою формування професійних мовних знань, умінь і навичок, розвитку мовних здібностей, що дають змогу підвищити рівень професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю.

Результати опитування науково-педагогічного складу підтверджують виняткову цінність пропозиції щодо впровадження навчальної дисципліни “Професійна мова економіста”, 57,2 % опитаних позитивно оцінили роль навчальної дисципліни у формуванні професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Професійна мова економіста” у майбутніх фахівців економічного профілю повинні сформува-

ся уміння, пов'язані зі здійсненням економічної діяльності на основі корпоративного мовного стандарту й етичних норм.

Результати опитування науково-педагогічного складу демонструють широкі можливості щодо включення змістовних компонентів навчальної дисципліни "Професійна мова економіста" до змісту дисциплін економічного циклу: 46,7 % визнали необхідність інтегративного підходу у викладанні економічних дисциплін; 35,3 % визнали необхідність проведення тренінгів у межах дисциплін економічного циклу з метою підвищення професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю.

Завдяки впровадженню методичних рекомендацій "Професійна мова економіста", зміст яких включено у тематичні плани викладання вказаних навчальних дисциплін і навчально-методичних матеріалів з викладання цих дисциплін, підвищився рівень економічних знань студентів, їх готовності до професійного спілкування.

Зазначена дисципліна передбачає: ознайомлення зі змістом професійної мовної підготовки фахівців економічного профілю; ознайомлення із сутністю професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю;

теоретичну професійну мовну підготовку; практичну професійну мовну підготовку; ознайомлення з особливостями ділових відносин фахівців економічного профілю; вивчення сутності функціонування економічної сфери суспільства; сприяння формуванню розуміння важливості вирішення економічних проблем, які стоять перед суспільством для забезпечення його подальшого розвитку; сприяння формуванню економічної свідомості шляхом знайомства із сутністю економічної діяльності в суспільстві; сприяння формуванню економічної культури шляхом збагачення економічного словника майбутнього фахівця.

Програмне забезпечення формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю є педагогічною умовою, що передбачає, розробку та упровадження програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, а також підготовку науково-педагогічного складу до реалізації програми формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю.

Упровадження програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю дозволяє сконцентрувати увагу науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів на найважливіших аспектах проблеми формування професійної мовної компетентності май-

бутніх фахівців. Суттєве значення у процесі професійної мовної підготовки набувають дисципліни загальноекономічної, гуманітарної та професійно-орієнтовної підготовки. Слід зазначити, що спектр питань, пов'язаних з формуванням професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю, є досить широким. Програма професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю дозволяє надати підготовці майбутніх економістів системного характеру, забезпечити якісне використання дидактичного інструментарію, залучити такі навчальні дисципліни, які допоможуть більш ґрунтовно розкрити питання професійної мовної підготовки майбутніх фахівців.

Комунікативні дії у сфері бізнесу, як підкреслює В. Бутенко, переслідують кінцеву мету, а саме: збільшення прибутку, нарощування активів компанії, забезпечення її конкурентоспроможності [5, с. 37]. Майбутнім фахівцям економічного профілю потрібно опанувати практичну сторону ділових відносин, а саме: готовність до професійного спілкування із різними фахівцями економічного профілю (менеджерами, маркетологами, економістами, бухгалтерами, аудиторами, банкірами); дотримання корпоративного стандарту ділового спілкування; створення позитивного морального клімату у колективі комунікативними засобами; мовна (полілінгвальна) гнучкість у спілкуванні із партнерами; проведення та організація ділових зустрічей, переговорів, нарад, засідань, презентацій, конференцій.

Комунікативні навички та уміння характеризують важливі складові особистості фахівця економічного профілю. Комунікативні уміння розкривають ставлення до колег, до себе, особливості взаємовідносин у колективі, а також сам процес спілкування між працівниками або службовцями у процесі діяльності.

Проблему комунікативної компетенції фахівця досліджували Л. Долинська, Г. Осовська, Ю. Палеха та інші [6; 7; 8].

На думку вчених, до необхідних комунікативних способів ділових відносин слід віднести: здатність застосовувати різні засоби комунікації; уміння вести переговори; уміння виступати публічно; здатність переживати емпатію; здатність будувати свої стосунки з оточуючими на засадах гуманізму; здатність застосовувати нестандартні мовні форми; здатність організувати роботу групи; здатність ефективно вирішувати конфлікти.

Роль науково-педагогічного складу, зокрема його готовність до навчання та виховання майбутніх фахівців економічного профілю, набуває актуальності і вимагає відповідної підготовки. Від ставлення персоналу вищих

навчальних закладів до питання формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю залежить ефективність запровадження педагогічних умов.

Нами було проаналізовано ефективність педагогічних умов формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю за результатами запропонованої програми професійної мовної підготовки. З цією метою проведено анкетування та опитування серед студентів економічних факультетів, науково-педагогічного складу кафедр соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького та іноземних мов Хмельницького національного університету, вивчено думки учасників і консультантів дослідно-експериментальної роботи, ураховано результати, які характеризували стан сформованості професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю. Слід зазначити, що запропоновані організаційно-педагогічні зміни щодо професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю учасниками анкетування та опитування були оцінені позитивно.

Перший розділ програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю оцінили позитивно 87,8 % учасників опитування. Змістовні компоненти першого розділу програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю були оцінені відповідно позитивно: соціально-економічні передумови формування професійної мовної компетентності (86,7 %); професійна мовна компетентність в умовах сучасних ринкових відносин (78,2 %); професійна мовна компетентність в умовах конкурентного середовища (89,8 %); роль професійної мовної компетентності в організації праці майбутніх фахівців економічного профілю (68,5 %); роль професійної мовної компетентності у кар'єрному зростанні (73,4 %); самоменеджмент фахівця економічного профілю (68,8 %); бізнес-етика та її роль у діяльності фахівця-економіста (79,8 %); професійна мовна компетентність як інструмент міжнародного економічного співробітництва (79,8 %).

Другий розділ програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю оцінили позитивно 81,8 % учасників опитування.

Змістовні компоненти другого розділу програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю були оцінені відповідно позитивно: особливості ділового спілкування як невід'ємного ком-

понента професійної діяльності фахівців економічного профілю (81,8 %); системний підхід до осмислення сутності професійної мовної підготовки фахівців економічного профілю (79,7 %); морально-етичні аспекти ділової комунікації (79,8 %); соціально-відповідальна модель поведінки фахівців економічного профілю (83,4 %); корпоративні цінності та стандарти фахівців економічного профілю (89,8 %); ділова культура та її роль у суспільстві (86,4 %).

Третій розділ програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю оцінили позитивно 93,8 % учасників опитування. Змістовні компоненти третього розділу програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю були оцінені відповідно позитивно: роль професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю у третинному секторі економіки (електронні комерція, консалтинг та бізнес) (96,3 %); професійна мовна компетентність як шлях до подолання бар'єрів у міжнародних економічних відносинах (93,2 %); національні особливості ділового спілкування (86,7 %); традиції європейського ділового спілкування (86,8 %); професійна мовна компетентність фахівців економічного профілю у рекламній діяльності (91,4 %); актуальні проблеми ділової комунікації (86,3 %); полілінгвальні аспекти професійної мовної компетентності сучасних фахівців (82,7 %).

Четвертий розділ програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю оцінили позитивно 91,5 % учасників опитування. Змістовні компоненти четвертого розділу програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю були оцінені відповідно позитивно: імідж фахівця економічного профілю (87,3 %); стандарти зовнішнього вигляду та спілкування фахівця економічного профілю (96,3 %); ціннісно-світоглядні настанови фахівців економічного профілю (85,3 %); шляхи самовдосконалення професійної мовної компетентності (92,3 %); фахівці економічного профілю в умовах мультикультурного простору (86,8 %).

П'ятий розділ програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю оцінили позитивно 98,8 % учасників опитування. Змістовні компоненти п'ятого розділу програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю були оцінені відповідно позитивно: вплив новітніх засобів комунікації на результативність ділового спілкування (96,7 %); роль новітніх технологій у підвищенні рівня професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного про-

філю (96,3 %); соціально-економічні передумови формування професійної мовної компетентності (94,5 %); професійна мовна компетентність в умовах сучасних технологічних змін (98,9 %); професійна мовна компетентність в умовах інтерактивного середовища (96,3 %); професійна мовна компетентність як інструмент міжнародної бізнес-комунікації (98,9 %).

Слід зазначити, що процес реалізації організаційно-педагогічних завдань програми професійної мовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю охоплював економічні, гуманітарні дисципліни та дисципліни за вибором, а також виховну роботу та науково-пошукову діяльність, що дозволило гармонійно поєднати змістовні компоненти запропонованої програми професійної мовної підготовки. Комплекс різноманітних заходів значно підвищив рівень професійної мовної компетентності, позитивно вплинув на економічне мислення, економічну та мовну культуру майбутніх фахівців економічного профілю, підвищив їх пізнавальний інтерес та ділову активність.

Висновок. Визначені педагогічні умови формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю спрямовано на забезпечення ефективної підготовки майбутніх фахівців з питань ділових відносин і професійної комунікації. Реалізація запропонованих педагогічних умов дозволяє ознайомити майбутніх фахівців економічного профілю зі змістом професійної мовної підготовки та сутністю професійної мовної компетентності, забезпечити теоретичну та практичну професійну мовну підготовку. Результати опитування науково-педагогічного складу підтверджують виняткову цінність пропозиції щодо впровадження навчальної дисципліни “Професійна мова економіста”, демонструють широкі можливості щодо включення змістовних компонентів навчальної дисципліни “Професійна мова економіста” до змісту дисциплін економічного циклу.

Отже, упровадження програмного забезпечення формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю та навчальної дисципліни “Професійна мова економіста” дозволяє досягнути високих результатів професійної мовної підготовки фахівців економічного профілю.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Доцільним напрямком подальших розвідок є адаптація програмного забезпечення формування професійної мовної компетентності фахівців економічного профілю та навчальної дисципліни “Професійна мова економіста” для мовної підготовки фахівців інших профілів.

Список використаної літератури

1. Мадзігон В. Педагогічна наука: пошуки, здобутки, завдання / В. Мадзігон // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1–2. – С. 5–11.
2. Решетова З. А. Психологические основы профессионального обучения / З. А. Решетова. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 207 с.
3. Вачевський М. В. Маркетинг. Формування професійної компетенції / М. В. Вачевський. – К.: Професіонал, 2005. – 510 с.
4. Пономарьов О. С. Модель професійної діяльності фахівця / О. С. Пономарьов. – НТУ, ХПІ, 2006. – 33 с.
5. Бутенко В. Г. Зв'язок з громадськістю в системі державного управління як наукова проблема / В. Г. Бутенко // Збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – Вип. 1(4). – Херсон, 2011. – С. 34–38.
6. Долинська Л. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів: навч.-метод. посіб. / Л. Долинська, В. Черевко. – К., 2001. – 95 с.
7. Осовська Г. В. Комунікації в менеджменті: навч. пос. / Г. В. Осовська. – К.: Кондор, 2002. – 218 с.
8. Палеха Ю. І. Ключі до успіху або організаційна та управлінська культура / Ю. І. Палеха. – К.: Видавництво Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту бізнесу, 2000. – 211 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Балашова Ю. В.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2013.

Рудницькая Е. В. Сравнительный анализ эффективности педагогических условий формирования профессиональной языковой компетентности будущих специалистов экономического профиля

В статье актуализирована проблема формирования профессиональной языковой компетентности специалистов экономического профиля в соответствии с социально-экономическими трансформациями хозяйственной системы. Проведен анализ взглядов современных педагогов, психологов и экономистов на особенности формирования языковой компетентности специалистов экономического профиля. Определены направления дальнейших научных исследований в сфере профессиональной языковой подготовки.

Ключевые слова: языковая компетентность, специалисты экономического профиля.

Rudnytska R. V. Comparative analysis of efficiency of pedagogical conditions of formation of professional communicative competence of future economics specialists

The problem of professional communicative competence of economics specialists according to social-economic transformations of economic system is revealed in the article. The analysis of the peculiarities of communicative competence formation, made by modern pedagogues, psychologists and economists is conducted in the article. The pedagogical conditions of communicative competence formation of future economics specialists are defined. The directions of further scientific investigations in the sphere of professional communicative preparations are worked out in the article.

Keywords: *language competence, economics specialists.*